

DISSERTATIONES

A CSALÁDI ÉLET TISZTELETBEN TARTÁSÁNAK
KÖVETELMÉNYE AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG
MIGRÁCIÓS TÁRGYÚ DÖNTÉSEIBEN A STRASBOURGI
JOGGYAKORLAT FÉNYÉBEN

GYENEY LAURA
egyetemi adjunktus (PPKE JÁK)

I. Bevezetés

Az Európai Közösség alapító atyái a Római Szerződést a tagállamok közötti gazdasági kapcsolatokat szabályozó okmányként szövegezték meg, ezért az elsősorban gazdasági jellegű rendelkezéseket tartalmazott, amíg az a pár szociális jellegű rendelkezés¹ – elszórva a Szerződésben – csak a „négy gazdasági szabadság gardedámjaként” volt jelen.² E tény ismeretében talán nem meglepő, hogy az alapító okiratban kifejezetten családjogi rendelkezéseket nem találunk.

A Római Szerződés megszületésekor a tagállamok még a gazdaságilag aktív személyek szabad mozgására vonatkozó javaslatokat is kritikusan szemlélték, a családtagok származékos tartózkodási jogának biztosítását pedig kifejezetten ellenezték. Ezt bizonyítja, hogy a makro-ökonómiai elméleteken nyugvó Spaak jelentést – amely pusztán a tárgyalások kiindulópontját képezte – a résztvevő államok részéről több ponton is erős kritika érte. A jelentés egyik központi eleme a munkaerő – mint termelési tényező – szabad áramlásának gondolata hatalmas ellenállásba ütközött a tagállamok részéről. A nyugat-európai országok ekkortájt ugyanis még teljes kontroll alatt tartották a munkaerőpiacaikat, és ezzel összefüggésben, bevándorláspolitikájukat. A tagállamoknak végül sikerült megállapodni a munkaerő szabad áramlásának fokozatos bevezetésében, azonban egyes kommentátorok szerint a *tényleges megvalósítása szándéka nélkül*.³

¹ Tipikusan ilyen a Szerződés 51. cikke, amely a munkavállalók szabad mozgásának biztosításához szükséges rendelkezések elfogadását írta elő a szociális biztonság területén.

² EUGENIA CARACCILO DI TORELLA: Under construction: EU family law. *European Law Review*, 2004. 32.

³ Pieter van der Mei szerint erre utal az EKSz 39. cikke is, amely csak azt biztosítja, hogy a tagállami munkavállalók tényleges állásajánlatokra jelentkezzenek, de az álláskereső általános jogát nem rögzíti. PIETER VAN DER MEI: *Free movement of persons within the Community*. Oxford – Portland-Oregon: Hart Publishing, 2003. 25.

Mindezek ellenére már igen korán fény derült arra, hogy a „család” intézménye fontos szerepet tölt be mind az európai jogalkotásban, mind a jogalkalmazásban. Az Európai Bíróság, még ha csak a legelementárisabb szinten is, de már viszonylag korán elismerte a család társadalmi jelentőségét azzal, hogy deklarálta „a családi élet tiszteletben tartása alapvető jog.”⁴

Ennek a folyamatnak mind a mai napig hatalmas ösztönzője és egyben forrása az Emberi Jogok Európai Egyezménye (továbbiakban EJEE), és a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságának (továbbiakban EJEB) évtizedek során kiépült joggyakorlata.⁵ Ahogy Király Miklós is fogalmaz, „[...] az Európai Bíróság legújabb gyakorlatában jól érzékelhető irányként bontakozik ki az a törekvés, hogy a Római Szerződésnek a személyek szabad áramlására vonatkozó rendelkezéseit az Európa Tanács Emberi Jogi Egyezményével összhangban értelmezze.”⁶ Az Európai Bíróság valóban egyre több ítéletében hivatkozik az Egyezménynek a témánk szempontjából relevanciával bíró, a családi élet tiszteletben tartásához való jogot rögzítő 8. cikkére, ugyanakkor jóval kevesebbszer citálja a strasbourgi bíróság vonatkozó döntéseit. E néhány ítéletből⁷ egyfelől kiténik, hogy az EJEB családi étellel kapcsolatos joggyakorlatát általános tisztelet övezi a luxemburgi bíróság részéről, ugyanakkor egyes döntések mégis azt sugallják, hogy az Európai Bíróság, ha nem is tudatosan, de bizonyos pontokon el kíván témi annak gyakorlatától.

A fent leírtak fényében felmerül a kérdés, hogy az Európai Bíróság családi étellel kapcsolatos alapjogi gyakorlata az *EJEB által kikövezett úton halad-e tovább*, vagy a sajátos integrációs célokra és az ezeket biztosító közösségi jogi elvekre támaszkodva új utakra téved? Az előző kérdés kapcsán azonnal adódik a következő, mégpedig az, hogy *egyáltalán beszélhetünk-e szándékos és nyilvánvaló eltérésről* a két bíróság alapjogi gyakorlata vonatkozásában, vagy pusztán arról van szó, hogy az Európai Bíróság a számára kényelmes, már *jól bevált közösségi elvek mentén haladva* hozza meg döntéseit, amely bizonyos kérdések tekintetében esetlegesen eltérő eredményre vezet. A jelen tanulmány választ keres arra a kérdésre is, hogy amennyiben eltérés tapasztalható a bírósági gyakorlatok között, akkor az milyen irányú, ill. melyik bíróság biztosítja a magasabb szintű védelmet a családi élet tiszteletben tartása vonatkozásában, ha ez egyáltalán mérhető. Abban az esetben pedig, ha megállapítható az Európai Bíróság részéről a tudatos eltérés, akkor felmerül, hogy ennek hátterében esetleg komolyabb *alkotmányos megfontolások* is meghúzódnak. Így akár a luxemburgi fórum azon törekvése, hogy átvegye az európai emberi jogi bíraskodás terén a vezető szerepet, vagy legalábbis egyenlő partnerként jelenjen meg ott, ahol eddig – legalábbis a senioritás elve alapján – kétségekívül az EJEB töltötte be a fő szerepet.⁸

⁴ C–249/86 Commission v. Germany Id.10., C–36/75 Rutili Id. 32., C–12/86 Demirel Id.11.

⁵ Az EUSz 6. cikk 2. bekezdése ugyanis rögzíti, hogy „[...] az Unió tiszteletben tartja az alapvető jogokat, mint a közösségi jog általános alapelveit, ahogyan azokat az 1950. évi november 4-én Rómában aláírt, az Emberi Jogok és Alapvető Szabadság Védelméről Szóló Európai Egyezmény garantálja, és ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományából következnek.”

⁶ KIRÁLY MIKLÓS: *Egység és sokféleség*. Budapest: Új ember Kiadó, 2007. 70.

⁷ Lásd 45–50 pontok.

⁸ SIONAIDH DOUGLAS SCOTT: A tale of two courts: Luxembourg, Strasbourg and the growing European human rights acquis. *Common Market Law Review*, 2006/43. 661.

A fenti kérdésekre még nehéz egyértelmű választ adni, tekintettel az Európai Bíróság előtt e tárgykörben felmerülő esetek csekély számára. Az elmúlt években született főtanácsnoki vélemények ill. bírósági döntések mégis tanulságosak lehetnek, ha nem is kínálnak teljes bizonyosságot az Európai Bíróság jövőben folytatandó alapjogi gyakorlatát illetően.

II. A család ill. a családi élet fogalma a két bíróság gyakorlatában

Az Alapjogi Charta 2006 nyarán született kommentárja⁹ a családi élet vonatkozásában elsőként azt a fontos tételt rögzíti, hogy a *családi élet számos formát ölthet* attól függően, hogy milyen társadalmi, kulturális, vallási közegbe ágyazódik.¹⁰ A kérdés csupán az, hogy a *jelenlegi európai joggyakorlat milyen kereteket szab ennek a sokféleségnek*. Ezért szükséges mindenekelőtt megvizsgálni, hogy a strasbourgi,¹¹ illetve a közösségi bírói gyakorlat mit ért a fenti fogalom alatt. A családi viszonyok széles spektrumából egyetlen területet ragadnék ki, nevezetesen az élettársi viszonyt, amely a házastársi kapcsolattal való „egyenértékűsítés” tekintetében mind a mai napig heves viták tárgya a tagállami és a közösségi jogalkotásban egyaránt.

1. A strasbourgi koncepció

A házastársi viszony az EJEE alkalmazásában kétségkívül a család fogalmába tartozónak tekintendő, még abban az esetben is, ha a pár korábban nem élt együtt, és csak most alapozzák meg közös családi életüket.¹² Ez alól természetesen kivételt jelent az érdekházasság. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy az EJEB a már több évtizedre visszanyúló gyakorlatában a jogi kötelék vizsgálatával szemben előtérbe helyezi a *ténylegesen fennálló helyzetet* a családtagi minőség fennállásának elbírálásakor.¹³

⁹ http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/rights/charter/docs/network_commentary_final%20_180706.pdf. 86.

¹⁰ Jól tükrözi a probléma komplex voltát az Al-Nashif eset, amelyben egy Bulgáriában letelepedett moszlim férj, új – csak vallási – házasságot kötött egy bolgár állampolgárságú hölgyvel, majd amikor a bolgár hatóságok kiutasították, arra hivatkozott, hogy ez sérti a családi élet gyakorlásához fűződő jogát. A bolgár hatóságok ugyanakkor azon az állásponton voltak, hogy noha a férj továbbra is együtt él eredeti családjával, a családi kötelék az új házasságra tekintettel nem lehet túl szoros, így nem szorul védelemre az EJEE 8. cikke alapján. Al-Nashif v. Bulgaria Application 50936/99 (2002) 35 EHRR.

¹¹ Az Egyezmény alkalmazása során kezdettől komoly értelmezési munkát igényelt már annak eldöntése is, hogy mely életviszonyok tartoznak a 8. cikkben rögzített magán- és családi élet fogalmi körébe. GRÁD ANDRÁS: *Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezéséről* Budapest: Strasbourg Bt., 2005. 372.

¹² Abdulaziz, Cabales, Balkandali v. UK Series A No 94 (1985) 7 EHRR 471.

¹³ A Bíróság álláspontja szerint számos faktor bír, illetve bírhat relevanciával annak meghatározásakor, hogy egy adott kapcsolatot „családi kapcsolatnak” lehet-e minősíteni. A Bíróság gyakorlata szerint családi köteléknek tekinthető különösen az a kapcsolat, amely stabil alapokon áll, azaz meghatározó a kapcsolat időtartama, továbbá, hogy a kapcsolatban együtt élnek-e a felek, ill. közösen gyermeket nevelnek-e, fennáll-e közöttük anyagi függőség. A tényleges együttélés szempontjából természetesen más megítélés alá esnek azok az ügyek, ahol ez éppen az érintett állam magatartása következtében nem jöhet létre, így ha az állam megtagadja a belépést vagy letelepedést egy olyan személy számára, akinek társa az adott államban él. Lásd fent Abdulaziz eset.

A Bíróság így már igen korán kiterjesztette a heteroszexuális élettársi kapcsolatban élő párokra is a 8. cikk által kínált védelmet.¹⁴ Mindez jól mutatja, hogy az Egyezmény egy *élő instrumentum*, amely a társadalmi változásokkal együtt fejlődik, és amely fejlődésben igen nagy szerepet játszik maga a Bíróság.¹⁵

2. A közösségi koncepció

Az Európai Bíróság joggyakorlata a *házasságra épülő család koncepcióján* áll, főszebályként kizárva ezzel a közösségi jog nyújtotta védelemből az egyéb formában működő párkapcsolatokat.¹⁶ A közösségi jog jelen állapotában nem szabályozza az élettársi viszonyt és az ahhoz fűződő joghatásokat, az továbbra is tagállami hatáskör, amelyet a tagállamok igen sokrétűen szabályoznak. A nemzeti jogok különbözősége továbbá megakadályozza azt is, hogy a közösségi jog által a házastársaknak biztosított jogokat az élettársakra is kiterjesszék. A fentieket jól példázza a *Netherlands v. Reed* eset is, amelyben a Bíróság *expressis verbis* visszautasította az *1612/68/EGK rendelet 10 (1) bekezdésében*¹⁷ rögzített *házastárs fogalom élettársakra való kiterjesztését*, és egy másik utat választott a stabil párkapcsolatban élők tartózkodási jogának biztosítására, az említett rendelet 7 (2) bekezdésében lefektetett, a migráns munkavállalót megillető szociális előnynek minősítve azt.¹⁸

A közelmúltban *három fontos irányelv* is született – a 2004/38/EK irányelv az uniós polgárok és családtagjaik tagállamok területén való szabad mozgásáról és tartózkodásáról, a 2003/86/EK irányelv a családtagok jogáról, illetve a 2003/9/EK irányelv a menedékkérők befogadása minimumszabályainak a megállapításáról –, amelyek kiváló lehetőséget biztosítottak a „családtag definíciójának” újragondolására.¹⁹ A tervezetek tárgyalása során azonban egyértelművé vált, hogy mennyire megosztja a kérdés a vita résztvevőit, így a jogszabályok elfogadásakor nem történt áttörés a fenti kérdésben. A családtag közösségi harmonizációját egyébként sokan éppen attól tartva

¹⁴ *Marckx v. Belgium* Series A No 31 (1979) 2 EHRR 330; *X, Y & Z v. UK* Application 21830/93 (1997) 24 EHRR 143.; *Kroon v. Netherlands* Series A No 297-C (1994) 19 EHRR 263; *Keegan v. Ireland* Series A No 290 (1994) 18 EHRR 342; *Nyland v. Finland* Application 27110/95.

¹⁵ Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a Bíróság továbbra is a házasság intézményének tulajdonít kiemelt jelentőséget, joggyakorlatában a házastársi kapcsolat kiemelkedő védelmet élvez. Mindezt nem csökkenti az a tény, hogy éppen a bíróság ítélkezési gyakorlata vezetett ahhoz, hogy mind Írországbán, mind Olaszországban bevezetésre kerülhetett a válás intézménye. *Johnston and Others v. Ireland* Application 9697/82.

¹⁶ C-249/96, *Lisa Jacqueline Grant v. South West Trains Ltd.*, [1998] ECR I-00621; Case C-122/99 P and C-125/99 P, *D. and the Kingdom of Sweden v. Council of the European Union*, [2001] ECR I-4319.

¹⁷ E rendelet lehetővé tette, hogy a másik tagállam migráns munkavállalójának házastársa is tartózkodási nyeljen a fogadó tagállam területén.

¹⁸ Az állampolgárságon alapuló diszkrimináció tilalmának követelményéből ugyanis egyértelműen következik, hogy amennyiben a saját állampolgárok élettársai számára biztosított az ország területén való tartózkodás joga, azt nem tagadhatják meg a migráns, közösségi munkavállalók partnerétől sem. *C-59/85 Netherlands v. Reed*, [1986] ECR 1283.

¹⁹ Az uniós polgárok és családtagjaik tagállamok területén történő szabad mozgásával és tartózkodásával foglalkozó 2004/38/EK irányelv sem hozott változást az élettársi viszony tekintetében, azaz továbbra

ellenzik, hogy a jelenlegi „konzervatív” állapot kerül esetlegesen „bebetonozásra”, amely hosszú évtizedekre gátat szabna a családjog területén történő liberalizációnak.

Ha a közösségi jogalkotás nem is, az Európai Bíróság gyakorlata úgy tűnik nyitottabb a ‘de facto’ kapcsolat elismerésére, és az élettárs „valódi családtagként” való elfogadására.

3. Az EuB által követett legújabb gyakorlat – a ‘de facto’ családi élet védelme

Bár McGlynn szerint az Európai Bíróság visszautasította a közösségi jog védőpajzsának kiterjesztését a családi élet „egyéb formáira”,²⁰ mégis úgy tűnik, hogy az eddig következetesen elutasító bírói gyakorlat pajzsán rést ütött az *Eyüp ügyben* született döntés. A család fogalmának definiálása szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír az *Eyüp* eset,²¹ amely egy olyan török párról szól, akik „se veled, se nélküled” kapcsolatban éltek. Összeházasodtak, majd elváltak, végül néhány év múlva újra egybekeltek. A két házasság közötti időszakban továbbra is együtt éltek a fogadó országban, Ausztriában, s ez alatt az időszak alatt négy gyermekük is született. A bíróságnak arról a kérdésről kellett döntenie, hogy a török munkavállalók jogairól szóló 1/80. számú társulási tanács határozatában foglalt, a munkavállaló családtagjaival kapcsolatos rendelkezés kiterjed-e a munkavállaló partnerére, aki az adott személlyel ugyan nem formális házassági kötelékben, de a családtag fogalmának tartalmi kritériumait kimerítően él. Az osztrák hatóságok szerint ugyanis kizárólag a feleség értendő a határozatban foglalt családtag minősítés alatt, azaz kizárólag a házastársat illetik meg az abban lefektetett jogosultságok. La Pergola főtanácsnok az ügyre vonatkozó véleményében utalt az EJEB legújabb gyakorlatára, amely elfogadja a ‘de facto’ családi viszonyokat, így az élettársi kapcsolatot is.²² A főtanácsnoki indítványban foglaltak szerint, a strasbourgi gyakorlatban nincs jelentősége annak, hogy egy „természetes, ún. de facto”, vagy egy jogszabályoknak megfelelően létrejött „törvényes” családról van-e szó. Annak meghatározásában pedig, hogy ki minősül ‘de facto’ családtagnak, fontos szerepe van a konkrét, ténylegesen létező családi kötelék jelenlétének, amely a családot egységgé kovácsolja. A konkrét esetben a fenti erős kötelékre utalt a kapcsó-

sem minősíti az élettársat a házastárral azonos jogokat élvező családtagnak, sőt még csak családtagnak sem, hiszen az irányelv külön pontban említi a tartózkodást automatikusan nem élvező családtagokat és az élettársat (2004/38/EK IE 3. cikk 2. bek. a. és b. pontjai). A családegyesítésről szóló 2003/86/EK irányelv értelmében pedig, a tagállamok maguk dönthetik el, hogy az élettársakat a családegyesítés tekintetében a házastársakkal egyenlő elbánásban részesítik-e (2003/86/EK IE 4. cikk 3. bekezdés). A menedékkérők befogadásának minimális követelményeiről szóló, 2003/9/EK tanácsi irányelv ugyan a jogszabályban biztosított kedvezményeket élvező „családtagnak” minősíti az élettársat, azonban csak abban az esetben, ha az érintett tagállam jogszabályai illetve gyakorlata az össze nem házasodott párokat a házastársakkal egyenlő elbánásban részesíti (2003/9/EK IE 2. cikk d. pont). Minden esetben azonban megkövetelt a hosszú, stabil kapcsolat megléte a felek között.

²⁰ CLARE MCGLYNN: Families and the European Union Charter of fundamental rights: progressive change or entrenching the status quo. *European Law Review*, 2001. 588.

²¹ C-65/98 *Eyüp v. Landesgeschäftsstelle des Arbeitsmarktservice Vorarlberg* [2000] ECR I-4747.

²² Lásd vélemény 18. ill. 23. pontjai.

lat tartóssága, stabilitása, a kölcsönös anyagi függőség, illetve az, hogy az együttélés ideje alatt a párnak gyermekei születtek. A főtanácsnok szerint különös jelentőséggel bír az eset elbírálásakor az a tény, hogy az édesanya hét közös gyermekükből összesen négy gyermeknek az együttélés időszakában adott életet. A férj pedig mindeközben nemcsak a gyermekek, hanem élettársa anyagi jólétéről is gondoskodott. A Bíróság, noha ítéletében visszautasította a házasságon kívüli kapcsolatok családi viszonyként való *általános elismerését*,²³ a konkrét eset kapcsán – a főtanácsnoki véleményt követve –, mégis hajlandóságot mutatott az 1/80 határozat rendelkezését úgy értelmezni, mint amely a ‘de facto’ család védelmére is kiterjed, anélkül azonban, hogy kifejezetten utalt volna az EJEB gyakorlatára.²⁴

III. Bevándorláspolitikai – migráció

Miután bepillantást nyertünk a két bíróság „családkoncepciójával” kapcsolatos gyakorlatába, érdemes azt is megvizsgálni, hogy a családi élet tiszteletben tartásához való jog hogyan érvényesül a strasbourgi, illetve a luxemburgi fórum migrációs vonatkozású döntéseiben. A családi élet tiszteletben tartása *elsősorban a család egységének a védelmét feltételezi*. Más szavakkal élve, ez az alapvető jog mindenekelőtt a családtagok tényleges együttélését hivatott biztosítani. A tagállami hatóságoknak az ország területéről való kiutasító, ill. a beutazás megtagadását kimondó döntése a házastársak, illetve a szülők és gyermekek egymástól való elszakadását, kényszerű különélését eredményezheti, ezért az ilyen hatósági aktusok *felülvizsgálhatók a családi élet tiszteletben tartását biztosító 8. cikkely alapján*.

1. A strasbourgi gyakorlat

Az elmúlt évtizedekben számos ügy merült fel a bíróság előtt, amelyben az érintettek azt sérelmezték, hogy valamely tagállam a területén élő családtag más állampolgárságú hozzátartozójának az országba való beutazását, vagy letelepedését megtagadta, illetve a már ott tartózkodó személyt területéről kiutasította. Az Emberi Jogok Európai Bírósága egy a fenti, azaz a családi élet megsértésére irányuló panasznál több dolgot egymással is egybevetve mérlegel, így többek között az adott személy anyaországgal illetve a fogadó országgal való kapcsolatát, annak esetleges bűnöző életmódját, végül és nem utolsósorban az adott ország általános bevándorlás politikáját. Az utóbbi vonatkozásában megemlítendő, hogy szükségesnek minősülhet valakinek a kiutasítása, ill. a beutazási engedély megtagadása pusztán az ország gazdasági jóléte érdekében is, amikor a fenti intézkedésre egyszerűen az illető ország bevándorláspolitikájával összefüggésben kerül sor, amely kialakítása ugyanakkor a tagállamok mér-

²³ Az Eyüp esethez nagyon hasonló tényállású *Pathminidevi eset* sajnálatos módon törlésre került a regiszterből, így abból nem tudunk további következtetéseket levonni a Bíróság Eyüp ügyben született döntését követő gyakorlatára nézve. A fenti eset mindössze abban különbözött az Eyüp esettől, hogy a pár egyáltalán nem házasodott össze. C-407/99.

²⁴ Lásd ítélet 34. pontja.

legelési jogkörébe tartozik.²⁵ A panasz jogosságának elbírálása során mindenekelőtt azonban azt vizsgálja a bíróság, hogy az érintett családtagok között *tényleges, valódi családi kötelék* áll-e fent a hatósági döntés meghozatalakor. A szoros családi kötelék fennállása azonban önmagában *még nem elégséges feltétel* az Egyezmény családi élethez való jogot rögzítő 8. cikkének sikeres felhívásához. A Bíróság ugyanis azt is vizsgálja, hogy a családi egység nem őrizhető-e meg a lakóhely áthelyezésével a csatlakozni kívánó házastárs származás szerinti országába. Amennyiben ez lehetségesnek bizonyul, akkor nem áll fenn jogsértés a megtámadott hatósági aktust kibocsátó állam részéről. *Az Egyezmény tehát nem egy adott országban való családdegysítés jogát garantálja, hanem általában véve a családi élet folytatásához való jogot bárhol, ahol ez megvalósítható.*

2. Beutazás és letelepedés engedélyezése

Amíg a 8. cikket több-kevesebb sikerrel hívták fel a kiutasítás megakadályozása érdekében, addig úgy tűnik, hogy a bíróság általában nem túl engedékeny a beutazás engedélyezésével kapcsolatos ügyekben. A bíróság házastársak beutazásával foglalkozó *Abdulaziz, Cabales és Balkandali ügyekben*²⁶ hozott állásfoglalása meghatározó állomása volt a 8. cikk alkalmazásával kapcsolatos strasbourgi ítélkezési gyakorlatnak. A fenti ügyben három, az Egyesült Királyság területén már jogszerűen letelepedett hölgy nyújtott be panaszt, és hivatkozott az Egyezmény 8. cikkére a brit hatósággal szemben, amiért az elutasította arra irányuló kérelmüket, hogy a származási országukból választott férjüket követhesse őket.²⁷ A Bíróság döntésében megerősítette, hogy a Szerződő államok bevándorlási szabályait és azok konkrét alkalmazását a 8. cikk értelmében alapos vizsgálatnak szükséges alávetni, ugyanakkor rögzítette, hogy a 8. cikkből nem következik a Szerződő államok részéről általános kötelezettség a külföldi házastárs befogadására a családi lakóhely szabad megválasztása fényében. A bíróság fenti megközelítése azonban komoly aggályokat vet fel, hiszen amennyiben nem kívánunk házastársunktól külön élni, abban az esetben nem biztosított számunkra a lakóhely szabad megválasztásának joga. *Nem áll fenn vélelem* tehát a tekintetben, hogy az Egyezmény 8. cikke alapján, az adott államnak biztosítania kellene a házastársnak, ill. a családtagtagnak az adott állam területén való tartózkodását. Ebből az következik, *hogy a bizonyítás terhe a kérelmezőn nyugszik a tekintetben, hogy rámutasson, nem várható el ésszerűen a családi élet más országban való folytatása.* A fenti ügyben nem sikerült bizonyítani,

²⁵ GRÁD i. m. 411–419.

²⁶ Lásd fent 12.

²⁷ A brit hatóság azzal érvet egyfelől, hogy az esetek kapcsán nem is beszélhetünk „védelemre jogosult családi életről”, tekintettel arra, hogy a párok korábban nem létesítettek közös otthont, másfelől, hogy semmiféle akadály nem gátolta őket abban, hogy családi életüket a férj lakóhelye szerinti országban folytassák, azaz a kérelem alapvetően a tartózkodási hely szabad megválasztására irányult. A Bíróság az első érvet azzal utasította el, hogy a házasság ténye akkor is az Egyezmény által védett családi kötelék hoz létre a felek között, ha korábban nem létesítettek közös családi otthont.

hogy bármilyen akadály a férj lakóhelye szerinti országban való letelepedésnek és a család egyesítésének.

3. Enyhülés a bebocsátási politikában

A *Sen*²⁸ és a *Boultif*²⁹ ügyekben némileg enyhülni látszik a bíróság álláspontja a családtagok beutazását és letelepedését illetően. A Sen esetben egy 12 éves gyermek, csatlakozva családjához, Hollandiában telepedett le. Öt évvel később Törökországban elvett egy török állampolgárt, és saját családot alapított. A feleség ezt követően Hollandiába költözött férjéhez, Törökországban maradt lányukat, Sinemet ez alatt az idő alatt a feleség rokonai nevelték. 1990-ben, – már Hollandiában – újabb gyermekük született, 1992-ben pedig kérelmezték, hogy elsőszülött gyermekük csatlakozhasson hozzájuk. Kérelmük elutasításra talált azon az alapon, hogy a családi kötelék a 12 éves kislány és a szülők között megszakadt. A szülők a kérelem benyújtásának késői időpontját házastársi nézeteltérésükkel magyarázták. Az elutasító határozat megszületése előtt, 1994-ben egy harmadik gyermekük is született. A szülők ezt követően kérelemmel fordultak a starsbourgi fórumhoz a 8. cikkbe foglalt családi élethez való joguk megsértésére hivatkozva. Az EJEB határozata azon az érvelésen alapult, hogy a Hollandiában született és nevelkedett gyermekektől ésszerűtlen lenne elvárni, hogy Törökországba költözzenek és ott folytassák családi életüket. A mérleg nyelve tehát a család további hollandiai tartózkodása javára dőlt el. Az eset kapcsán a bíróság hangsúlyozta továbbá, hogy a tagállamok 8. cikk értelmében vett kötelezettsége nemcsak a kiutasítástól való tartózkodás, hanem a beutazás engedélyezése, még ha ez a kötelezettség nem is kerül általános szabályként elfogadásra. Ez az szemléletváltás tükröződik a Boultif ügyben is, amely ugyan nem tartozik a klasszikus „bebocsátási” ügyek közé, mégis hordoz ilyen elemeket, tekintve hogy az algériai állampolgársággal bíró Boultif úr külföldről kérvényezte svájci tartózkodási engedélyének meghosszabbítását.³⁰ A kérelme elutasításra került, tekintettel az általa korábban elkövetett bűncselekményekre. Az eset szempontjából fontos tény, hogy Boultif úr felesége Svácban élő svájci állampolgár volt, akinek férjén kívül semmilyen egyéb kötődése nem volt Algériához. Családi jogainak megsértésére hivatkozva Boultif úr a strasbourg-i fórumhoz fordult, amely hosszas mérlegelése eredményeként³¹ úgy határozott az adott ügyben, hogy *aránytalan lenne a svájci feleségtől elvárni, hogy férjével Algériába költözzön*. Döntéshozatala a bíróság során kiemelkedő jelentőséget tulajdonított a férj közrendre való veszélyességének csekély fokának. A Sen és a Boultif ügyek

²⁸ Sen v. Netherlands Application 31465/96.

²⁹ Boultif v. Switzerland Application 54273/00 (2001) 33 EHRR 50.

³⁰ HELEN TONER: *Partnership rights, free movement and EU law*. Oxford and Portland Oregon: Hart publishing, 2004, 96.

³¹ A bíróság szerint a férj közrendre való veszélyessége csekély, ugyan korábban egy fegyveres rablásban részt vett, azonban a szabadulása óta jó útra tért, pincérként és szobafestőként dolgozott, és reintegrálódott a társadalomba. Ugyanakkor a feleség nem beszélt arabul, Svájcban volt állása, gazdaságilag független volt a férjétől, és soha nem járt korábban Algériában, bár néha telefonon beszélgetett az anyósával.

tehát már egy új irányt jeleznek. Úgy tűnik, hogy egyre kevésbé hangsúlyos a családokkal szemben az az elvárás, hogy „más országban” telepedjenek le, még ha a bíróság nem is rögzítette azt általános elvként, csupán néhány eset kapcsán tett utalást arra. Különösen igaz ez tagállamok területéről való kiutasítás eseteiben, amelyek vonatkozásában a bíróság mindig is „elnézőbb” volt.

4. Kiutasítás és a családi élethez való jog

A Bíróság a Boultif ügy kapcsán tett állásfoglalását megismételte az Amrollahi³² és a Yildiz³³ ügyekben. Az Amrollahi esetben az EJEB ügy határozott, hogy egy Dániából kiutasított iráni származású drogkereskedő dán feleségétől és gyermekeitől nem várható el, hogy őt Iránba kövessék. A Yildiz ügyben pedig új elemként jelenik meg, hogy a bíróság a bizonyítás terhét az államra róttta. A bíróság szerint az osztrák hatóságok nem bizonyították azt, hogy Yildiz úr családjától, így feleségétől igenis elvárható, hogy Törökországba utazzon férje után, aki ugyan török származású volt, de Ausztriában született és mindvégig ott is élt.³⁴ Ez tehát pozitív elmozdulást jelent az Abdulaziz eset kapcsán lefektetettéktől, amelyben még a kérelmezőknek kellett bizonyítaniuk, hogy az ésszerűség követelménye alapján a más országban történő család-egyesítés nem valósítható meg. A „más ország” szemlélete tehát továbbra is része a strasbourgi ítélkezési gyakorlatnak, mégis úgy tűnik, hogy azok a szempontok, amelyek a döntéshozatalt markánsan befolyásolják, egy új irányba mutatnak.

5. Az EuB családi élet tiszteletben tartásával kapcsolatos gyakorlata a belső piaci elvek fényében

A migráció kérdése, ahogy azt már fent is jeleztem, mind a mai napig *érzékeny pontját* képezi az integrációs jogalkotásnak és jogalkalmazásnak. Ez azonban nem adhat felmentést az emberi jogok tiszteletben tartásának alapelvi jellegű követelménye alól.³⁵ Az EuB már 1969-ben rögzítette, hogy az alapvető jogok védelme az EK általános jogelvei közé tartozik, s a Bíróság biztosítja ezek tiszteletben tartását.³⁶ Megismerési forrásai a tagállamok közös alkotmányos hagyományain túl, azok az emberi jogi tárgyú egyezmények, amelyek kidolgozásában a tagállamok részt vettek, vagy annak részes felei, így különösen az Emberi Jogok Európai Egyezménye. Az Alapjogi Charta családi élet védelmét célzó cikke szinte összecseng az EJEE 8. cikkében foglaltakkal.³⁷ Amíg a

³² Amrollahi v. Denmark Application 36811/00.

³³ Yildiz v. Austria Application 37295/97.

³⁴ Lásd Yildiz ítélet 43.

³⁵ A személyek és a szolgáltatások szabad áramlása területén sok esetben nem is merülhet fel az emberi jogi követelmények negligálásának problematikája, tekintve, hogy az alapvető jogok és az alapvető szabadságok egymásra simulnak, azaz viszonyuk komplementáris jellegű. GYENY LAURA: Újabb kihívások az uniós emberi jogi bíráskodás területén. *Iustum, aequum, salutare*, 2006/3–4. 93.

³⁶ C–26/62 Stauder v. City of Ulm [1969] ECR 419.

³⁷ Eltekintve attól, hogy az EJEE 8. cikkének 2. bekezdése tartalmaz egy, a főszabály hatályát lerontó klauzulát.

Charta 7. cikke szerint „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy tiszteletben tartsák magán-életét és családi életét, otthonát és kapcsolattartását.”, addig az EJEE 8. cikke úgy rendelkezik, hogy „Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.” A Charta 52 (3) cikke tovább erősíti ezt a kapcsolatot azzal, hogy kimondja: „Amennyiben jelen Charta olyan jogokat tartalmaz, amelyek az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Európai Egyezményben biztosított jogoknak felelnek meg, akkor ezeknek a jogoknak a tartalma és hatóköre azonos azokéval, amelyek az említett egyezményben szerepelnek. Ez a rendelkezés nem gátolja, azt, hogy az Unió joga kiterjedtebb védelmet szolgáltatson.”

Sajnálatos módon, az uniós alapjogi dokumentum érdemi ugyanakkor *semmiféle iránymutatást nem adnak* a strasbourgi gyakorlat vonatkozásában. Mindössze a Charta *preambuluma*³⁸ utal arra, megerősítve azokat a jogokat, amelyek a strasbourgi fórum gyakorlatából következnek, illetve a Chartához fűzött *értelmező magyarázat* rögzíti, hogy nem csupán az Egyezményben és az ahhoz csatolt jegyzőkönyvekben foglaltak, hanem az EJEB és az EuB joggyakorlata is irányadóak a védelemben részesítendő jogok tartalmának és terjedelmének meghatározásakor.³⁹ Tekintettel azonban arra, hogy a Charta mind a mai napig nem bír kötelező erővel, ill. az Európai Unió Emberi Jogok Európai Egyezményéhez való csatlakozására sem került sor, a luxemburgi fórumot egyelőre nem köti az EJEB gyakorlata.

A fentiek fényében felmerül a kérdés, hogy kötőerő híján az Európai Bíróság mennyiben követi a strasbourgi fórum gyakorlatát a családi élet védelmével kapcsolatos esetekben, illetve ha eltér attól, akkor milyen irányban?

A luxemburgi és a strasbourgi bíróságok közötti viszony tekintetében a jogirodalom még csak tapogatózik, amit a kérdés komplexitása messzemenőkéig indokol. Mindenesetre leszögezhetjük, hogy az Európai Bíróság gyakorlatában ritka az az eltérés, amely alacsonyabb védelmi szintet biztosít a strasbourgi gyakorlaténál, erre szolgál példaként a közismert *Emesa Sugar* ügy.⁴⁰ Ennél sokkal gyakoribb az – és a migrációs tárgyú döntések esetében alapvetően erről van szó –, amikor a közösségi bírászkodás hatékonyabb alapjogi védelmet nyújt az érintettek számára. Mindenekelőtt érdemes megvizsgálni, hogy melyek azok az alapvető tételek, kiindulási pontok, amelyek magyarázatot adhatnak a két bíróság családi élet védelmével kapcsolatos joggyakorlatának eltérésére, ill. a jogvédelem esetlegesen eltérő szintjére a fenti tárgyban.

Az Egyezmény *önmagában* nem biztosítja az egyéneknek egy másik Szerződő Állam területén való *tartózkodási és letelepedési jogát*. Nem biztosítja továbbá a családi élet *olyan szintű* védelmét, amely alapján a családtagok *szabadon megválaszthatják*, hogy melyik Szerződő Állam területén kívánnak élni. Ezt megerősíti az EJEB

³⁸ Ugyan nem érdemi rendelkezésről van szó, mégis tartalma meghatározó az alapjogi dokumentum teljes egészére nézve.

³⁹ Az Egyezménnyel és az EJEB joggyakorlatával való összhang kérdése komoly vita tárgyát képezte a szövegezés folyamán. Az Egyesült Királyság ragaszkodott ahhoz, hogy a Chartában foglalt jogok köre és tartalma igazodjon az Egyezményben foglaltakhoz ill. az EJEB joggyakorlatához. Ezzel ellentétben az olasz, a francia és a spanyol álláspont egy az Egyezménytől és az EJEB gyakorlatától legalább részben független, autonóm alapjogi dokumentum megszületését támogatta.

⁴⁰ C–17/98 *Emesa Sugar v. Aruba* [2000] ECR I–675.

évtizedekig fennálló gyakorlata is, amely szerint nem ütközik az Egyezmény 8. cikkébe az a megfontolás, hogy amennyiben az ésszerűen elvárható, a család – egységességének megőrzése érdekében – *máshol telepedjen le*. Végül fontos kiemelni, hogy a fogadó állam *gazdasági érdekei* jogszerű megfontolás tárgyát képezhetik, mind az általános bevándorlási politika elveinek meghatározásában, mind pedig az egyedi kérelmek elbírálásában.⁴¹

Ezzel szemben a közösségi jog *expressis verbis* biztosítja – legalábbis az uniós polgárok számára – a tagállamok területén való szabad mozgás és tartózkodás jogát.⁴² Milyen többletjogokat biztosít továbbá az Egyezményben foglaltakhoz képest? A közösségi jog *ipso iure tartózkodási jogot* generál a jogszabályokban meghatározott családtagok részére is, függetlenül attól, hogy azok egy másik tagállam vagy harmadik ország polgárai. A strasbourgi fórum joggyakorlatában az a tény, hogy tényleges esélye van egy családnak egy másik ország területén való letelepedésre, sok esetben vezetett a 8. cikk megsértése hiányának a megállapítására. A közösségi jog ezzel teljesen ellentétes álláspontot képvisel, mivel annak sarokkövét képezi a belső piaci szabadságok körében a *választás szabadságának elve*. A munkavállalók, egyéni vállalkozók vonatkozásában önmagában az a tény, hogy a gazdaságilag aktív személy a tagállamok egyikében szabadon munkát vállalhat, letelepedhet, és oda családját magával viheti, nem nyújt kellő alapot arra, hogy jogszerű tartózkodását bármely más tagállamban megtagadják.⁴³ A tagállamok nem hivatkozhatnak továbbá gazdasági természetű okokra, amikor a szabadság gyakorlását korlátozni kívánják.⁴⁴ Végül, bármely tagállami korlátozást alá kell vetni egy arányossági vizsgálatnak. Az arányosság elve megköveteli, hogy a korlátozásra csak legitim cél érdekében kerülhet sor, és csak oly mértékben, amennyire az feltétlenül szükséges.

Ahogy az fent már említésre került, az elmúlt években több olyan ügyben is értelmező döntést hozott az Európai Bíróság, amely migrációs kérdésekkel foglalkozik, és amely vonatkozásában felmerül ugyanakkor az EJEE 8. cikkének alkalmazása (Baumbast,⁴⁵ MRAX,⁴⁶ Carpenter,⁴⁷ Orfanopolous,⁴⁸ Akrich,⁴⁹ Bizottság kontra

⁴¹ Az EJEE 8 cikk 2. bekezdése értelmében „E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság, vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.”

⁴² EKSz 18. cikke (1): Az Unió minden polgárának joga van arra, hogy a tagállamok területén szabadon mozogjon, és ott tartózkodjon, a jelen szerződésben meghatározott korlátozások és feltételek, valamint az azok végrehajtására hozott rendelkezések fenntartásával.

⁴³ TONER i. m. 146-148.

⁴⁴ Természetesen a közösségi jogszabályok bizonyos esetekben, gazdasági jellegű korlátokat továbbra is szabhatnak és szabnak is. Így például a „megfelelő anyagi forrás biztosításának ésszerű követelménye” támasztható a migráns polgár családtagjaival szemben, amennyiben a jelenlétük pusztán gazdasági kifogás tárgyát képezi.

⁴⁵ C-413/99 Baumbast & R v. SSHD.

⁴⁶ C-459/99 MRAX v. Belgian State.

⁴⁷ C-60/00 Carpenter v. SSHD.

⁴⁸ C-482/01, C-493/01 Orfanopoulos és Olivieri.

⁴⁹ C-109/01 Akrich v. SSHD.

Spanyol Királyság,⁵⁰ Bizottság kontra Németország⁵¹). A következőkben a tanulmány azt vizsgálja, hogy a konkrét esetekben hogyan jelenik meg az EJEB családi élettel kapcsolatos gyakorlata a luxemburgi bíróság döntéseiben.

A *Baumbast ügyben* egy korábban az Egyesült Királyság területén, azt követően Kínában, azaz a Közösség területén kívül dolgozó migráns német munkavállaló és családja Egyesült Királyságban való tartózkodási jogosultságának meghosszabbításával kapcsolatos elutasító határozat került az Európai Bíróság elé. Amíg Geelhoed főtanácsnok az ügy kapcsán közzétett indítványában azt az álláspontot képviselte, hogy a korábban származékos jogon, migráns munkavállaló gyermekeiként tartózkodási jogot nyert gyermekek és az őket ténylegesen gondozó szülő – a konkrét esetben az édesanya – a gyermekek iskolai tanulmányainak befejezéséig az adott ország területén maradhatnak, addig ez a jog nem biztosított a másik szülő, azaz az apa számára. Véleménye szerint ugyanis az EJEE 8. cikke, és a *strasbourgi gyakorlat* alapján az érintett tagállamtól nem feltétlenül követelhető meg a tartózkodás jogának biztosítása mindkét szülő számára az érintett gyermekek jogainak védelme érdekében,⁵² ezért a gyermekek édesapja, mint uniós polgár csak a *közösségi jog által biztosított 'sui generis' jogon* (EKSz 18. cikke) nyerhet az érintett ország területén tartózkodást.⁵³ A Főtanácsnok indítványában külön ki is emeli az EJEB azon „sarkalatos tételét”, amely szerint a magán, illetve családi élet tiszteletben tartásának követelménye *nem generál általános kötelezettséget* a tagállami hatóságok részére a családdegzésítés engedélyezése vonatkozásában az adott tagállam területén. A főtanácsnok továbbá megjegyzi, hogy a Baumbast család számára *egyéb reális alternatívák* is léteznek a családi élet folytatására, akár úgy, hogy követik a családfőt a foglalkoztatás országába, akár úgy, hogy Németországban telepednek le.⁵⁴ A Bíróság határozatában követi a főügyészi indítványt, és Baumbast úr tartózkodási jogát – az EKSz 18. cikk (1) bekezdésének közvetlen hatályosulását kimondva⁵⁵ – uniós polgárságából,

⁵⁰ C–503/03 Bizottság v Spanyol Királyság. Tagállami állampolgár harmadik ország állampolgárságával rendelkező, a Schengeni Információs Rendszerben beléptetési tilalmat elrendelő figyelmeztető jelzés hatálya alatt álló házastársa esetében a tagállamnak a schengeni térségbe való beléptetés megtagadása előtt meg kell vizsgálnia, hogy e személy jelenléte olyan valóságos, időszzerű és kellően komoly veszélyt jelent-e, amely sérti a társadalom valamely alapvető érdekét.

⁵¹ C–441/02 Bizottság v. Németország.

⁵² Amíg ugyanis a közösségi jog egy sajátos, bíróság által kidolgozott koncepció alapján biztosítja az édesanya, vagyis a „gyermeket ténylegesen gondozó személy” tagállam területén való tartózkodását, addig a másik szülő tartózkodása nem kényszeríthető ki az EJEE és az azzal egyenértékű védelmet biztosító releváns közösségi jogi rendelkezések alapján.

⁵³ Lásd Baumbast vélemény 124 pont.

⁵⁴ Lásd Baumbast vélemény 125 pont.

⁵⁵ Az Európai Bíróság ebben az ítéletében állapította meg, hogy az EKSz 18. cikkének (1) bekezdése az uniós polgárok tartózkodási jogát egyértelműen és világosan fogalmazza meg, ezért azok közvetlenül hivatkozhatnak arra a tagállami bíróságok előtt. Az új koncepcióval, azaz az uniós polgárságra való következetes hivatkozással az Európai Bíróság megpróbál reagálni az uniós munkaerőpiac változásaira is: ha valaki elveszíti az állását, és ebből kifolyólag esetleg a közösségi munkavállalói státusát is, ne maradjon jogi védelem nélkül, tudjon uniós polgárságára hivatkozni. Lukács Éva szerint ezzel a szemléletváltással, az Európai Bíróság eltávolodott valamennyire a gazdasági tevékenység végzéséhez kapcsolt szabad mozgástól, és megpróbálja átlépni a piaci és szociális polgárság közti határvonalat. http://www.allamreform.hu/letoltheto/szocialis_ugyek/hazai/LukacsAnna_Az_europai_kozossegi_jog_hatasa_a_szocialis_norm.pdf

és nem a családban betöltött szerepéből vezeti le. Látható tehát, hogy a konkrét esetben sokkal inkább a közösségi jog specifikus rendelkezései, és nem az emberi jogok, így a családi élet tiszteletben tartásának, mint alapvető követelménynek a sajátos közösségi jogi értelmezése vezet a magasabb szintű luxemburgi védelemhez. A Bíróság tehát ahelyett, hogy a családi élet tiszteletben tartása jogának a strasbourgi gyakorlaténál kiterjesztőbb értelmezését adta volna, inkább egy 'sui generis' közösségi utat választott Baumbast úr tartózkodási jogának biztosítására. Mindebből arra következtethetünk, hogy a Bíróság szívesebben él a jogfejlesztés eszközével a 'sui generis' közösségi koncepciókkal kapcsolatos, így jelen esetben az uniós állampolgárok jogállását érintő területeken, mint a strasbourgi bíróság által már jól kitaposott ösvényeken.

Ezt a nézetet támasztja alá a Bíróság *MRAX ügyben hozott határozata is*,⁵⁶ amely tagállami polgárok harmadik országbeli házastársainak beutazási és tartózkodási jogaival foglalkozott, és az előbbi esethez nagyon hasonlóan, a bíróság *kizárólag a közösségi jog releváns szabályaira*⁵⁷ hivatkozva – *anélkül azonban, hogy akár az Egyezményre, akár az EJEB gyakorlatára utalt volna* – biztosította a magasabb szintű alapjogi védelmet az érintett családok számára. Ítéletében két helyen⁵⁸ is megemlíti, hogy a közösségi rendeletek és irányelvek a családi élet védelmének maximális figyelembevételével kerültek kidolgozásra, ugyanakkor más forrásra döntésében nem hivatkozik.

A Charta elfogadását követően a *Carpenter ügy*⁵⁹ kapcsán született meg az első olyan Európai Bíróság által hozott határozat, amely ha röviden is, de *ügy hivatkozik az EJEB joggyakorlatára, hogy egyben el is tér attól, szélesebb körű védelmet biztosítva ezzel a családi élet gyakorlása vonatkozásában*. Az ügyben egy tagállami polgár nem uniós polgár házastársa kívánta meghosszabbítani angliai tartózkodását úgy, hogy turista vízumának lejártá után nem hagyta el az ország területét, hanem férjhez ment, s csak ezt követően fordult engedélyért a hatóságokhoz, ahol kérelmét elutasították. A hölgy a férj előző házasságából származó gyermekeinek a gondozását is ellátta, előmozdítva ezzel a férje által más tagállamban nyújtott szolgáltatásokat. A főtanácsnoki vélemény az ügy vonatkozásában két pozitív elemet is tartalmaz. Elsőként Stix-Hackl főtanácsnok megállapítása szerint a *tartózkodási engedély iránti kérelem elutasítása elvben beavatkozást jelent a családi életbe*, sőt kifejezetten gátolja azt.⁶⁰ Főszabályként tehát egy uniós polgár házastársa által benyújtott tartózkodási kérelem

⁵⁶ Lásd fent 46. A döntés értelmében a tagállamok nem irányíthatják vissza a tagállami állampolgárok harmadik állambeli házastársait, akik érvényes személyazonosító okmány ill. vízum nélkül kísérlék meg a belépést, feltéve, hogy képesek bizonyítani a személyazonosságukat és a házastársi kapcsolat meglétét, továbbá nincs arra bizonyíték, hogy közbiztonsági, közegészségügyi vagy közpolitikai veszélyt jelentenek. Csupán azon az alapon, hogy jogellenesen lépett a területükre, a tagállamok nem tagadhatják meg a tartózkodási engedély kiállítását, illetve nem rendelhetik el a kiutasítását az olyan harmadik állambeli külföldinek, aki bizonyítani tudja a személyazonosságát és a tagállam állampolgárával fennálló házasságát.

⁵⁷ 68/360/EGK irányelv, 73/148/EGK tanácsi irányelv és 90/365/EGK tanácsi irányelv.

⁵⁸ Lásd MRAX ítélet 53. ill. 61. pontok.

⁵⁹ Lásd fent 47.

⁶⁰ Lásd vélemény 86.

elutasítása nem áll összhangban a családi élet tiszteletben tartásának követelményével. Az indítvány másik pozitív megállapítása tulajdonképpen egy indirekt utalás⁶¹ arra, hogy az Egyezmény 8. cikkében foglalt *jogszerű korlátok⁶²nem alkalmazhatók automatikusan a közösségi jog vonatkozásában*. Problematikusnak tűnik ugyanakkor a Carpenter ügy kapcsán kifejtett *fütanácsnoki kommentár a tekintetben*, hogy „vésszesen” közel áll az EJEB által elfogadott „más ország” gyakorlathoz, amely értelmében az érintett országban való letelepedés nem garantált, ha a családnak *ésszerű kilátása van arra, hogy máshol folytassa családi életét*. Stix-Hackl szerint ugyanis a konkrét esetben helyénvaló annak a megvizsgálása, hogy amennyiben Carpenter asszony a Fülöp szigeteken marad, ésszerű lehetőségként kínálkozik-e Carpenter úr számára, hogy gyermekeivel a Fülöp szigetekre költözzön, és ott gazdaságilag aktív tevékenységet fejtsen ki.⁶³

A *Bíróság* ítélethozatala során – az Egyezmény 8. cikkére hivatkozva⁶⁴ – ugyanakkor kellő komolysággal értékelte a családi élet védelméhez kapcsolódó jogosítványokat és kifejezetten nagy jelentőséget tulajdonított annak a tényezőnek, hogy tényleges házastársi és családi kapcsolat állt fent a családtagok között. További, döntő faktornak bizonyult a döntéshozatal során az is, hogy Carpenter asszony *nem jelentett tényleges veszélyt a fogadó ország közrendjére és közbiztonságára*, mivel a bevándorlási szabályok megsértésével vádolható csupán. Mindebből úgy tűnik, hogy a *Bíróság* a migráns polgárok és családtagjaik kiutasításával kapcsolatos, *már bevett közösségi politika* alapján hozta meg döntését. A tagállami kiutasító intézkedések alkalmazásával kapcsolatos közösségi jogalkotás⁶⁵ és bírói gyakorlat⁶⁶ – utóbbi beépült az uniós polgárok és családtagjaik tagállamok területén való szabad mozgását és tartózkodását szabályozó 2004/38/EK irányelvbe – ugyanis azt kívánja meg a beutazás és tartózkodás közrendi ill. közbiztonsági alapon történő korlátozásának igazolásához, hogy az érintett egyén magatartása valódi, közvetlen és kellően súlyos veszélyt jelentsen a társadalom valamely alapvető érdekére.⁶⁷ A *Bíróság* a Carpenter ügyben tehát az Egyezmény 8. cikkéből kiindulva, az azt „befogadó” közösségi jogelvekre és az EUSz 6. cikkének 2. bekezdésére hivatkozva, ugyanakkor a közösségi jog ‘sui generis’ közrendi, közbiztonsági szabályait alkalmazva⁶⁸ hozta meg jogértelmező döntését. Az EJEB gyakorlata szerint *önmagában ugyanis sem a valós családi köte-*

⁶¹ Lásd vélemény 97.

⁶² Lásd fent 41.

⁶³ Lásd vélemény 91.

⁶⁴ Lásd ítélet 41.

⁶⁵ 64/221/EGK irányelv 3. cikk 1. bekezdés.

⁶⁶ Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint, valamely tagállam területére való belépés csak akkor tagadható meg a migráns polgártól vagy családtagjától, ha az érintett személy valóságos és kellően komoly veszélyt jelent a társadalom valamely alapvető érdekére. A 36/75. sz. Rutili-ügyben 1975. október 28-án hozott ítélet [EBHT 1975, 1219.] 28. pontja és a 30/77. sz. Bouchereau-ügyben 1977. október 27-én hozott ítélet [EBHT 1977, 1999.] 35. pontja.

⁶⁷ 2004/38/EK irányelv 27. cikk (2) bekezdés.

⁶⁸ A luxemburgi fórum a 64/221/EGK IE migráns polgárok és családtagjaik kiutasításával kapcsolatos már bevett politika által befolyásoltan hozta meg ítéletét.

*lék fennállása, sem pedig a cselekmény „társadalomra veszélyességének csekély foka” nem igazolná szükségszerűen azt, hogy a kérdéses hatósági intézkedés összeegyeztethetetlen az Egyezmény 8. cikkével. Ezt, a kiutasítás vonatkozásában a személyes magatartás fontosságát hangsúlyozó nézetet támasztja alá továbbá, hogy az ügy kapcsán az egyetlen EuB által hivatkozott EJEB jogeset, a Boultif v. Switzerland eset⁶⁹ nem a bevándorlási politika, illetve az eljárás egységességének megőrzésével, hanem egy közrendi alapon történő kiutasítás, és az ország területére történő ismételt beutazás engedélyezésének kérdésével foglalkozik. Ahogy azt már fent jeleztem, a Boultif úr kiutasítását elrendelő intézkedést a strasbourgri fórum többek között a *bűncselekmény csekély tárgyi súlyára* tekintettel találta aránytalannak. A strasbourgri gyakorlat persze minden bizonnyal a fent már jelzett,⁷⁰ azaz a bevándorlás-politika területén megengedőbb irányba halad majd tovább, le kell azonban szögeznünk, hogy az EuB *Carpenter ügyben tanúsított megközelítése ténylegesen túlmutat az EJEB által jelenleg követett általános gyakorlaton.*⁷¹ A Carpenter ügy kérelmezői feltehetően a fenti okból választották a *göröngyösebb „közösségi”* utat.⁷²*

Az EuB eddig még nem jelezte, hogy akár csak tudatában is lenne az EJEB gyakorlatától, szemléletétől való bármilyen eltérésnek,⁷³ ugyanakkor döntésére vélhetően hatással volt a már fent jelzett szándék, amely a luxemburgi fórum „domináns emberi jogi fórumként” való jövőbeli elismertetésére irányul.⁷⁴ A Carpenter ügy kapcsán az EuB tehát, megragadta az eset kínálta alkalmat, hogy demonstrálja, kiáll az emberi jogok érvényesítése mellett – azaz befogadja, és védelemben részesíti az emberi jogi kérdést is magába foglaló kérelmeket –, talán még erősebben is, mint Európa formálisan erre hivatott fóruma, az Emberi Jogok Európai Bírósága.

Még korai lenne akár csak találgatni is, hogy a fenti folyamat első látható jelei végül milyen mértékű önállósodáshoz, sajátos közösségi jogi szemlélethez vezetnek a családi élet tiszteletben tartásának közösségi alapjogi gyakorlata tekintetében. E tekintetben talán jelentőséggel bír az a tény, hogy a Carpenter esetet pár nappal követő, már fent ismertetett MRAX döntésben a Bíróság nem követte a főtanácsnoki véleményyt, amely az Egyezmény 8. cikkét veszi alapul a kérdés megválaszolásakor, hanem az emberi jogi rendelkezéseket és a releváns bírói gyakorlatot mellőzve, kizárólag ‘sui generis’ közösségi szabályokra támaszkodva kívánta megoldani az esetet, mégis ugyanazokra a következtetésekre jutva. Alapjogi szempontból tehát nem jelent előrelépést a MRAX ügy, és az azt követő esetek sem hoznak e tekintetben markáns változást. Az azóta született Orfanopoulos ügyben pedig – ha úgy tetszik – némi visszalépés

⁶⁹ Lásd fent 26. Ahogy azt már fent említettem a Boultif eset nem tartozik a klasszikus „bebocsátási” ügyek közé.

⁷⁰ Lásd fent Boultif, Yildiz, Amrollahi esetek.

⁷¹ Különösen a határozat 44. pontja az, amely a fenti irányba mutat, amikor úgy rendelkezik, hogy nem bizonyítható, hogy Carpenter asszony bármilyen veszélyt jelent a közrendre ill. közbiztonságra, még ha túl is lépte a turistavízumban foglalt tartózkodási időt.

⁷² A közösségi joggal való kapcsolat fennállásának problematikájáról: GYENEY LAURA: Aki a bölcsőt ringatja. *Iustum, aequum, salutare*, 2006/1–2, 118.

⁷³ TONER i. m. 158–161.

⁷⁴ Lásd fent 8.

is történt,⁷⁵ mivel Stix-Hackl főtanácsnok – a Carpenter ügy kapcsán kifejtett véleményében foglaltakat megismételve – több ponton is kifejezésre juttatta az EJEB általános gyakorlatát tükröző azon nézetét, amely szerint az ésszerű lehetősége annak, hogy a család máshol folytassa életét, igenis relevanciával bír a kiutasító intézkedés Egyezményvel való összhangjának megítélésékor. Az ügyben egy görög állampolgárságú, Németországba települt férfiről volt szó, akit kilenc alkalommal ítélték el különböző bűncselekmények miatt, majd az ország területéről kiutasító határozatot hoztak vele szemben úgy, hogy mindeközben német állampolgársággal bíró feleségétől három gyermeke is született. Az indítványban Stix-Hackl főtanácsnok az Egyezmény 8. cikkére hivatkozva rögzíti, hogy a tagállami hatóság által közrendi, közbiztonsági okokból hozott kiutasító határozat nem sérti a közösségi jogot, amennyiben az nem aránytalan az elérendő célhoz képest. Az arányosság kérdése vonatkozásában pedig különös jelentőséggel bír annak vizsgálata, hogy a német állampolgár feleségtől és a gyermekektől ésszerűen elvárható-e, hogy Görögországban telepedjenek le, illetve, hogy az érintett személy magatartása tényleges, közvetlen és kellően súlyos veszélyt jelent-e a társadalom alapvető érdekére. A főtanácsnok által indítványozott mérlegelési szempontok között tehát mind az EJEB által követett „más ország tesztje”, és egy ‘sui generis’, elsőként a Boucherau ügyben rögzített közösségi teszt is szerepel.⁷⁶

A Bíróság az ügy kapcsán hozott ítéletében deklarálja azt a nagyon fontos tételt, hogy a *családi élet tiszteletben tartásának alapvető követelménye a kiutasítás korlátjaként jelenik meg*. Fő irányvonalában ugyanakkor követi az indítványt, különösen az arányossági teszt mérlegelési szempontjainak meghatározását illetően.⁷⁷ Az Orfanopoulos döntés tehát egyfajta kettősséget jelez, amelyben mind a strasbourggi, mind a közösségi gyakorlat egyaránt tükröződik.

Kifejezetten a közrendi alapon történő kiutasítás kérdésével foglalkozik a Bíróság a viszonylag friss Bizottság kontra Németország ügyben,⁷⁸ amelyben külön kihangsúlyozza a családi élet védelmének fontosságát. Az ügyben a Bizottság azon az alapon indított keresetet az Európai Bíróság előtt Németország ellen, hogy mind a német idegenrendészeti jog, mind pedig a bűncselekmény miatt elítélt uniós polgárokkal szembeni német kiutasítási gyakorlat a közösségi jogba ütközik, tekintve, hogy a kiutasítás a személyi körülmények figyelembevétele nélkül, automatikusan történik. A Bizottság indítványában továbbá előadta, hogy a német közigazgatási gyakorlat a kiutasítási határozatok meghozatala során nem veszi kellőképpen figyelembe a családi élet védelmére vonatkozó jogot.

⁷⁵ Lásd fent 48. és azokat a nehézségeket, amelyekkel szembe kellene nézni a családnak a származás szerinti országban. A Boulif ügyre hivatkozik a Bíróság.

⁷⁶ Lásd vélemény 68. pont.

⁷⁷ Lásd ítélet 98–99. pont. A fentiekkel kapcsolatosan érdemes megemlíteni, hogy az Orfanopoulos ítélet meghozatalának napján kelt, azóta már hatályba lépett uniós polgárok és családtagjaik szabad mozgását jelenleg szabályozó – a 64/221/EGK irányelvet felváltó – 2004/38/EK irányelv már kifejezetten rögzíti azokat a szempontokat, így többek között az érintett személy gazdasági és családi helyzetét, amelyeket a fogadó tagállam figyelembe vesz a kiutasító határozat meghozatala során. 2004/38/EK irányelv 28. cikk (1) bek.

⁷⁸ Lásd fent 51.

Az ügyben született ítélet megerősítette a korábbi ügyek kapcsán már korábban lefektetett azon tételt, amely szerint a Szerződésben biztosított alapvető szabadságokat korlátozó nemzeti intézkedést csak akkor lehet a közérdekre hivatkozással kimenteni, ha a kérdéses intézkedés figyelembe veszi a fenti jogokat, azaz a családi élet védelmének követelményét.⁷⁹ A Bíróság ítéletében ezt követően nemes egyszerűséggel rögzíti, hogy egy ilyen beavatkozás elviekben sérti az EJEE-t, mivel nem felel meg a 8. cikk (2) bekezdésében foglalt követelményeknek.⁸⁰ Mindezt tényként rögzíti, anélkül, hogy arra bármiféle magyarázattal szolgálna. Határozatának indoklásában mindössze annyit mond: „Az ilyen beavatkozás sérti az EJEE-t, mivel nem felel meg a 8. cikk (2) bekezdésében foglalt követelményeknek, vagyis nem „törvényben meghatározott”, és nem az e bekezdésben felsorolt jogszerű cél miatt kerül rá sor, és nem „demokratikus társadalomban [...] szükséges”, tehát nem indokolja kényszerítő társadalmi igény, és nem arányos a jogszerűen követett céllal.” Ebből arra következtethetünk, hogy a bíróság szívesen hivatkozik az Egyezményre még abban az esetben is, ha az abban és az ahhoz kapcsolódó strasbourgi gyakorlatban foglaltakat nem is kívánja részletekbe menően rávetíteni a közösségi jogi tényállásra. Ez az elvi gyakorlatra vonatkozó nagyon határozott, tényszerű állásfoglalás különösen meglepő annak fényében, hogy a konkrét esetben alaptalannak találta, és elutasította a fenti kifogást, mivel a Bizottság nem bizonyította kellőképpen, hogy Németországban jelen lenne egy ilyen, a családi élet tiszteletben tartásával ellentétes, általános és állandó gyakorlat. Magyarázatul szolgálhat ugyanakkor annak jövőre vonatkozó megerősítése, mintegy a jövőbeni döntéseket legitimáló forrásként. Erre utal, hogy az indoklásban, rögtön az Egyezmény említett passzusát követően, mind az EJEB, mind pedig az Európai Bíróság ítéletei közül a családi életet legradikálisabban védő döntéseket⁸¹ is meghivatkozza.

Az Egyezmény 8. cikkének luxemburgi fórum által történő alkalmazása szempontjából a legproblematisabb talán az Akrich ügy.⁸² A főtanácsnok véleménye szerint ugyanis a 8. cikk csak *kivételes esetben bír jelentőséggel* az arányosság kérdésének vizsgálatánál, erre szolgál példaként a Carpenter ügy. Fenti álláspontját azzal indokolja, hogy amíg az utóbbi esetben Carpenter asszony kérelmének elutasítása a felek

⁷⁹ Lásd ítélet 108. pont.

⁸⁰ Lásd ítélet 109. pont: „Különösen nyilvánvaló, hogy valamely személynek abból az országból történő eltávolítása, amelyben közeli rokonai laknak, beavatkozást jelenthet az érintettnek a családi élet tiszteletben tartásához való, az EJEE 8. cikkében biztosított jogába, amely azon alapvető jogok közé tartozik, amelyek – a Bíróság töretlen ítélkezési gyakorlata értelmében – a közösségi jogrend védelme alatt állnak.”

⁸¹ Boultif és Carpenter ügyek.

⁸² Akrich v SSHD case C-109/01. Az ügyben egy angol hölgy és a Közösség területére illegálisan lépő harmadik országbeli férj Írországban vállalt munkát, majd visszatérve az Egyesült Királyság területére a Surinder Singh ügyben hozott bírói érvelés fonalán elindulva kívántak tartózkodást nyerni az ország területén. AG Geelhoed szerint az adott tagállam, így az Egyesült Királyság is jogosult a saját bevándorlási szabályait alkalmazni olyan harmadik polgárok vonatkozásában, akik illegálisan tartózkodnak a Közösség területén. Ezzel tulajdonképpen jelentősen korlátozza, megszorítja az 1612/68/EGK rendelet és a közösségi jog egyéb másodlagos jogforrása releváns rendelkezéseinek alkalmazási körét a család-egyesítés vonatkozásában.

kényszerű elválasztásával járt volna, addig az Akrich ügyben ez a veszély nem állt fent. Az Akrich házaspár ugyanis Írországban élt, és kizárólag a szabad mozgás jogát tagadták volna meg tőlük a tartózkodási kérelem elutasításával, vagyis azt, hogy szabad akarattuk szerint az Egyesült Királyságba költözzenek, és ott letelepedjenek.⁸³

A Bíróság ítéletében mindössze annyit rögzített, hogy még jogszerűtlen tartózkodás esetén is, ha valódi házastársi kötelék áll fent a felek között, az intézkedést hozó tagállamnak figyelemmel kell lennie a 8. cikkre, s e jogot csak a demokratikus társadalmakban elfogadott legitim célok érdekében lehet korlátozni, figyelemmel az arányosság elvének körülményére is.⁸⁴ Az, hogy ez pontosan mit jelent, az EJEB joggyakorlata irányadó.⁸⁵ Az Akrich ügy kapcsán született döntést, azóta a Bíróság valamelyest finomította a 2007-es Jia ügyben, amelyben kimondta, hogy a közösségi jog nem kötelezi arra a tagállamokat, hogy a tartózkodási engedély kiadását valamely harmadik állambeli kérelmező számára – aki a szabad mozgás jogával élő közösségi polgár családtagja – ahhoz a feltételhez kössék, hogy ez a családtag előzőleg jogszerűen tartózkodott valamely másik tagállamban.⁸⁶

IV. Konklúzió

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye, mint iránymutató, inspirációs forrás továbbra is kiemelkedő fontossággal bír a közösségi jogalkalmazás és jogértelmezés terén. Az EuB egyre gyakrabban idézi nemcsak magát az Egyezményt, hanem az EJEB esetjogát is, ami persze nem jelenti azt, hogy ne lehetne és lenne eltérés a két Bíróság esetjogi gyakorlata között. Az eltérés elsősorban azzal indokolható, hogy a strasbourgi illetve a luxemburgi bíróságok gyakorlatát meghatározó irányvonalak más elvi alapokon állnak. Mindebből az következik, hogy az EJEB gyakorlatának automatikus beültetése a közösségi jogba meglehetősen problematikus, ezért az EuB sok esetben – nem meglepő módon – a ‘sui generis’ közösségi megoldások alkalmazását részesíti előnyben a családi kapcsolatokat érintő migrációs tárgyú joggyakorlata során (Baumbast ügy). Azokban az esetekben pedig, ahol a döntésben mégis kulcs szerepet kap az Egyezmény 8. cikke és az ahhoz kapcsolódó strasbourgi esetjog alkalmazása, úgy tűnik, hogy a Bíróság csak bátortalan lépésekkel tér le az EJEB által már kitaposott

⁸³ Lásd vélemény 147. pont.

⁸⁴ KIRÁLY i. m. 72.

⁸⁵ A Boultif és az Amrollahi ügyeket citálja hivatkozásként. Lásd ítélet 60. pont. A Bíróság Akrich ügyben hozott határozata mégis problematikusnak tűnik, mivel annak rögzítése után, hogy a tényállás nem tartozik a közösségi jog hatálya alá, az EuB mégis kitér a tényállás emberi jogi szempontú vizsgálatára.

⁸⁶ C-1/05 Jia ügy, lásd ítélet 33. pont. A turistavízummal rendelkező Jia asszony 2003-ban azzal indokolta a svéd bevándorlási hivatalhoz beadott kérelmét, hogy fia egy Svédországban dolgozó német, azaz migráns polgár házastársa. Kérelmét a hatóság elutasította azzal az indokkal, hogy a hivatkozott anyagi függőségi helyzet nem volt kellően bizonyított, és elrendelte az érdekelt visszaküldését származási országába, kivéve, ha bizonyítja, hogy valamely másik állam hajlandó befogadni. Az utaló svéd fórum kérelmében elsősorban arra várt választ, hogy a harmadik állam állampolgárságával rendelkező személynek, aki migráns munkavállaló családtagja, jogszerűen kell-e a Közösségen belül tartózkodnia ahhoz, hogy jogot szerezzen a munkavállalónál történő állandó tartózkodásra.

ösvényről. A Carpenter ügy kapcsán született döntés elsőként, ha nem is nyíltan, de az EJEB gyakorlatától való eltérés szándékát tükrözi. Az említett esetben az autonómiára való törekvés az Egyezmény 8. cikkét citáló, mégis részben a közösségi irányvonalak mentén haladó bírói döntésben érhető tetten. A Bíróság ugyanakkor nem jelzi, hogy tudatában lenne ennek az eltérésnek. Természetesen arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy az EJEB gyakorlatában a közelmúltban szemléletváltás következett be, a „más ország” elvének alkalmazása az évek során sokat finomodott,⁸⁷ ezt jelzi többek között a Yıldız ügyben született döntés is, amely értelmében a tagállami hatóságoknak kell mérlegelniük, hogy a családra milyen hatással lenne egy más országban történő letelepedés. Ez a szemléletváltás a közösségi és a strasbourgi álláspont további közeledését vetíti előre. Ugyanakkor számos főtanácsnoki véleményben és bírói döntésben foglaltak utalnak arra, hogy az EJEB által követett „más ország gyakorlata” még a közösségi jogban is tovább él, az Akrich ügy kapcsán született állásfoglalások, pedig különösen elgondolkodtatóak. Az mindenesetre nyilvánvaló, hogy az EuB kiáll az emberi jogok, így a családi élet tiszteletben tartása követelményének érvényesítése mellett, még akkor is, ha ez esetlegesen közösségi jogi szempontból – kompetencia híján – erősen megkérdőjelezhető.

⁸⁷ GRÁD i. m. 411.

